

DØDEN

HVORDAN DE
DØENDE
KAN LÆRE OSS
Å LEVE

AV MICK
GORDON
OG MARIE
DE HENNEZEL

REGISSØR OG
SCENOGRAF:
THORLEIF
LJNHAVE BAMLÉ

OVERSATT AV:
KIRSTI
VOGT

KARIN
STAUTLAND

SISSEL INGRI
TANK-NIELSEN

JON KETIL
JOHNSEN

PÅL
RØNNING

STINE MARI
FYRILEIV

Til Anna Sofie Bamle

KJÆRE PUBLIKUM!

Hvordan vi velger å leve våre liv er noe som opptar oss daglig. I relasjoner, i våre yrker, i alle store og små valg, veier vi avgjørelser opp mot en indre rettesnor som vi mener er riktig for oss selv og sett i lys av det samfunnet vi lever i. Da er det kanskje ikke så underlig, når vi lever i et samfunn som forsøker å skjule døden, at vi unngår å snakke om det og se våre liv i lys av det at vi en gang skal dø. Å gå sin egen, eller andres død i møte er ingen lett oppgave, men det er muligens her – i de siste øyeblikkene – at vi har muligheten til å oppdage hva våre liv bør handle om.

Velkommen i teateret og til et møte med de døende.

Bjarte & Thorleif

Før et menneske dør, vil det alltid forsøke å vise dem som blir igjen noe av sitt innerste vesen og formidle det som virkelig betyr noe. - Marie

Medvirkende
Marie:

KARIN
STAUTLAND

Ensemblet:

JON KETIL
JOHNSEN

SISSEL INGRI
TANK-NIELSEN

STINE MARI
FYRILEIV

PÅL
RØNNING

DØDEN

av
Mick Gordon og
Marie de Hennezel

Basert på boken
LA MORT INTIME
av Marie de Hennezel

Teaterforlag:
Nordiska ApS - København

Oversetter:
Kirsti Vogt

Bearbeidet av:
Thorleif Linhave Bamle

Regissør og scenograf:
Thorleif Linhave Bamle

Lysdesigner:
Einar Bjarkø

Dramaturg:
Solrun Toft Iversen

Inspisient:
Sten Are Fogge/Carl Mehl

Lydrekniker:
Tor Endre Kalvenes

Produsent:
Alice Strøm Nilssen

Regiassistent:
Line Mavik

Sufflør:
Regine Forthun

Faglig ressursgruppe:
Stein Husebø og
palliativt team Haukeland

Bilde ung jente:
Therese Sletta

Teaterforlag:
Nordiska Strakosch Teaterförlaget

Skandinaviapremiere på Lille
Scene: 22. januar 2010

Forestillingen varer i 1 time.

Døden er et samarbeids-
prosjekt mellom:
Den Nationale Scene,
Bergen Prosjektteater og
Sogn og Fjordane Teater

MEMENTO MORI- HUSK AT DU SKAL DØ

GLEM EJ,
AT DU ER STØV,
GLEM EJ,
AT DU ER MER ENN
STØV.
HENRIK WERGELAND

Av Stein B. Husebø
Leder/overlege
Verdighetsenteret

Det siste århundret tok vi livet av døden. I tusener av år var døden synlig som en sentral del av livet, hjemme, i det offentlige rom eller underveis. Dens årsaker var: hunger, mangelfull hygiene og kosthold, sykdom, strid, katastrofer eller aldring. I løpet av fremfor alt de siste tiår ble døden sykemeldt. Den flyttet inn på institusjon, til sykehus eller sykehjem. Vårt helsevesen bruker årlig titalls milliarder på å bekjempe den, mer enn ofte mot bedre vitende. Vi fortrenger den, later som om den ikke finner sted, at den gjelder andre enn oss selv, og dem vi er glad i. Tidligere hadde alle familier grundige erfaringer med døden. Den fant sted hjemme. Liket var i hjemmene til begravelsen. I dag har få voksne og nesten ingen barn sett noen dø. Den døde gjemmes i løpet av få timer vekk i likkjelleren for aldri mer å bli sett.

I mine øyne er dette samlet sett den mest betydningsfulle samfunnsendring de siste hundre år. Mennesker fødes, vokser opp, eldes og dør. Som følge av dødens død, har dette blitt en vanskelig erkjennelse, som vi fortrenger. Dagens slagord er Carpe Diem – «grip dagen». Det er bra. Selvfølgelig skal vi gripe dagen og glede oss over at lyset om våren og sommeren er der når vi våkner og legger oss. Selvfølgelig er det en opplevelse å stryke over håret til noen vi er glad, og si eller få høre de forløsende ordene: «Jeg er glad i deg.» Det kan være barn som leker, som trenger trøst og

oppmuntring eller gir trøst og oppmuntring. Det kan også være et arbeid, en oppgave å gå til. Det kan også være at ensomme gamle på sykehjem eller hjemme opplever at noen tar seg tid og bryr seg, eller at mat blir servert med kjærlighet og omsorg. Etter at den enkeltes død ble sykelliggjort og innlagt på institusjon, er det på godt, og kanskje mer vondt, legene som har blitt de store regissører, dirigenter og hærførere. Her er det noen myter og utfordringer som må belyses. At vår levealder har steget dramatisk fra knapt 50 år for hundre år siden til over 80 år i dag, er langt på vei ikke helsevesenets fortjeneste. Hovedårsaken er bedre levekår. På den andre siden er medisinsk behandling av døende pasienter en sentral oppgave og inntektskilde for dagens helsevesen. Flere internasjonale studier viser at mer enn 50 % av de samlede kostnader for en persons helse, blir brukt i personens siste leveår. Spørsmålene er: Blir disse enorme kostnader kastet ut av vinduet? Og, ennå mer sentralt: Blir vi av helsevesenet og legene ført bak lyset? Og, kanskje mest sentralt: Blir vi som enkeltpersoner frarøvet uerstattelige verdier i vår siste levetid fordi helsevesenet formidler at «de kan løse problemet»? Svært få ønsker å dø. Det er et omfattende unntak: De døende. Våre erfaringer viser at det store flertallet av de døende gir et hovedsignal i den siste tiden: «Tusen takk for livet, innsatsen og kampen. Men for meg er nå døden et bedre alternativ enn

livet.» Problemet for mange av disse døende og deres pårørende er at helsevesenet langt på vei har ført dem bak lyset, med signaler om at det finnes håp, om overlevelse.

Ikke misforstå. Vi trenger vårt gode helsevesen, som kan helbrede sykdommer og gi kronisk syke pasienter et godt liv så lenge det er mulig. Samtidig må vi besinne oss, og bidra til å gi alle mennesker muligheten til en avslutning på livet som ikke lukker, men åpner alle dører.

Memento mori – «husk at du skal dø», var i mange århundre den store ledetråd for filosofi og livskunst. Det er ingen motsetning mellom Carpe Diem og Memento Mori. Det er to sider av samme sak. Og, livets avslutning muliggjør og kan frigjøre uerstattelige verdier. Det gir en unik mulighet til oppsummering, til kjærtegn, til omfavnelser, til besinnelse, til avskjed og gjensyn. Kanskje det største av alle håp er at vi blir savnet, når livet er slutt.

MARIE DE HENNEZEL

Marie de Hennezel er forfatter av boken "Døden nær" som stykket "Døden" er basert på. Hun har i mange år arbeidet for å utdype kvaliteten på kontakt og tilstedeværelse, samt nødvendigheten for omsorg og støtte for alvorlig syke og døende.

Av Ole Friele jr.

Hennezel ble født i 1946 i Lyon, Frankrike. Etter å ha studert språk og undervist i engelsk på en videregående skole, valgte hun å gjenoppta sine universitetsstudier for å fullføre en høyere grad i klinisk psykologi og ta praktisk utdanning i psykoanalyse.

Hun startet sin karriere innen psykologi i 1975, og arbeidet i mange år med kvinner i en vanskelig situasjon. Senere arbeidet hun i tre år som psykolog på et psykiatrisk sykehus med sterkt psykotiske pasienter.

Europas første

Under en hyggelig lunsj med François Mitterrand i 1986 diskuterte hun arbeidet til en ministerkomité og en foreslått etablering av en avdeling for palliativ syke i Paris. Mitterrand, som i 1988 ble valgt til president i Frankrike for andre gang, fikk i 1987 opprettet avdelingen - for øvrig den første palliative avdelingen i Europa.

Ledet av Dr. Abiven, ble Hennezel med i teamet som arbeidet frivillig. Hun deltok i opplæring av omsorgspersoner som skulle imøtekomme mennesker med dødelig sykdom. Det var også her hun samlet erfaringer til boken «Døden nær». Forordet til boken ble for øvrig skrevet av president Mitterrand bare måneder før han døde i 1995.

I en verden med fornektelse av døden, hvor altfor mange mennesker dør i ensomhet, stillhet og vanskjøtsel, har Hennezel forsøkt å vise oss at vi

kan dø under humane og verdige omgivelser, uten uutholdelig lidelse, omgitt av familie og venner.

Grunnla forening

I «Døden nær» forteller hun også om noen øyeblikk hun opplevde i årene 1990-1992 mens hun arbeidet for AIDS Care Unit, ledet av Dr. Tristan de Beaumont ved sykehuset Notre Dame du Bon Secours i Paris. Mange unge mennesker døde av AIDS på sykehuset. Gitt det enorme behovet for psykologisk og åndelig støtte for dem som var berørt av HIV, grunnla Marie de Hennezel sammen med Jean-Louis Terrangle foreningen Bernard Dutant - AIDS og Resourcing i 1992. Hensikten var å ta imot mennesker som hadde begrenset tid igjen å leve og som lette etter mening.

Med utviklingen av nye behandlingsformer, er AIDS blitt en kronisk sykdom. I dag er foreningen Bernard Dutant basert i Marseille, hvor man orienterer seg mot aktiviteter som handler om å ta vare på seg selv. De siste årene har Hennezel fortsatt å skrive for å formidle sine erfaringer og bidra til endrede holdninger til døden. Hun har også deltatt på en rekke internasjonale konferanser, seminarer og forelesninger

I 1999 mottok Hennezel utmerkelsen «Les insignes de Chevalier de la Légion d'Honneur» (ærespris), etter forslag fra Frankrikes daværende statsminister Lionel Jospin

HVORDAN SKAL VI DØ?

Vi lever i en verden som blir skremt av dette spørsmålet og vender seg bort fra det. Før oss var det sivilisasjoner som så døden i ansiktet. De trakk opp veien man skulle gå, både for fellesskapet og for hver enkelt. De ga både rikdom og mening til fullførelsen av skjebnen. Forholdet til døden har kanskje aldri vært så fattigslig som i vår tids åndelige tørke, da mennesket har det så travelt med å eksistere at de later til å vike unna mysteriet. De vet ikke at de på denne måten lar en vesentlig kilde til sansen for å leve tørke inn.

- François Mitterrand -

REGISSØR OG SCENOGRAF

Thorleif Linhave Bamle (30) er utdannet teaterviter ved Universitetet i Bergen og med fag som psykologi, litteraturvitenskap og sosiologi ved siden av, har han en bred teoretisk bakgrunn.

Som sceneinstruktør har Thorleif Linhave Bamle fått sin praktiske utdanning ved å gå i lære hos blant annet internasjonale storheter som Bjørn Melander og Jo Strømngren. I 2005 etablerte han Bergen prosjektteater, som siden stiftelsen har etablert seg som en viktig aktør innen det frie feltet i Bergen. Blant prosjektene som kan nevnes er *Blasted* av Sarah Kane (DNS 2005), *Guds Ku* av Sigarev (DNS 2007) og *Plastilina* av Sigarev (BiT 2009). Sistnevnte gjestet Moskva i 2009. Som frilanser har han satt opp stykker som *Gjøkeredet*, *Prossessen* og *Peer Gynt*.

DNS DEN
NATIONALE
SCENE

bergen
prosjektteater

SoFt
SOFTEATER

Den Nationale Scene AS, Pb 78, Sentrum, 5803 Bergen, tlf: 55 54 97 00, billettbestilling: 55 60 70 80
www.dns.no | www.bergenprosjektteater.no | www.softeater.no | Ansvarlig utgiver: Bjarte Hjelmeland
Redaktør: Ole Klemsdal | I redaksjonen: Thorleif Linhave Bamle, Alice Strøm Nilssen, Tove Jensen Holmås
og Ole Friele | Foto: Magnus Skrede | Grafisk utforming: Thord Veseth Foss Design

Program nr. 2/2010 – kr 20,-

FORESTILLINGEN ER STØTTET AV: FOND FOR LYD OG BILDE, BERGEN KOMMUNE OG FRITZT ORD

DnBNOR

neptun
Neptun Hotel